

**СЕКЦІЯ 7. ГУМАНІТАРНА ОСВІТА
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ:
ПРОБЛЕМИ, ПІДХОДИ, РІШЕННЯ**

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-348-7-29>

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ ЯК ТРЕНД СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Докучасва В. В.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри дошкільної та початкової освіти
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»
м. Полтава, Україна*

Характеризуючи сучасний період розвитку системи вищої освіти, як суттєві процеси відзначаємо оновлення й трансформаційні зміни. Останні, на думку багатьох учених, зумовлюються освітнім запитом на застосування досягнень цифрових технологій. Утім, на наш погляд, диджиталізація (цифровізація) не є самостійною метою розвитку системи освіти, а, імовірно, постає інструментом забезпечення освітнього процесу в дистанційному та змішаному форматах [6].

Іншу виразну прикмету сучасного освітнього процесу, що потребує зміщення акценту з його зовнішнього (формально-організаційного) аспекту на внутрішній (змістовий), ми пов'язуємо з міждисциплінарним складником підготовки освітніх кадрів, сенс якого полягає в тому, що на сучасному етапі розвитку освіти у вищій школі формується міждисциплінарна інтеграційна парадигма, спрямована на формування універсальних компетенцій випускника [10, с. 30].

При цьому, міждисциплінарна інтеграційна парадигма розуміється як модель, що сприяє виробленню не лише згаданих універсальних компетенцій, а й, поряд з ними, таких якостей особистості випускника, як соціальна включеність, здатність до самоорганізації, самостійної пізнавальної діяльності тощо [Там само].

Розглядаючи міждисциплінарність у контексті взаємодії інституцій «вища освіта – наука – практика», ми, як підсистему, що формує запит на міждисциплінарність, визначаємо інститут вищої освіти, що, фактично, є посередником на шляху просування теоретичних міждисциплінарних здобутків у практику освіти. Набуття наукою

статусу міждисциплінарності вимагає її переорієнтації у парадигмальних вимірах. У цьому сенсі погоджуємося з А. Колотом, який, спираючись на «неупереджений аналіз», стверджує, що «... подолання кризи, у якій перебуває ... наука, неможливе без зміни формату, збагачення методології досліджень, наповнення її інструментарієм міждисциплінарного характеру» [7, с. 18]. Автор визначає міждисциплінарність як педагогічну новацію, що породжує здатність побачити, розпізнати, сприйняти те, що є недосяжним у межах окремо взятої науки – з її специфічними, вузькоорієнтованими об'єктом, предметом, методами дослідження [Там само]. У широкому (функціональному) розумінні міждисциплінарність, за А. Колотом, становить собою синергію багатьох наук, що веде до розвитку інтеграційних процесів, зростанню взаємодії наукових методів та інструментів – з метою отримання нового знання [Там само].

Розуміючи синергію як синтез, як доречне розглядаємо питання щодо вивчення й застосування можливостей міждисциплінарного синтезу. На думку Я. Чайки, стосовно соціально-гуманітарних наук, міждисциплінарний синтез – це з'єднання, злиття різних типів дисциплінарного знання, головною метою якого є досягнення ефективного наукового результату [9, с. 10]. Як правило, ідеться про взаємодію двох соціально-гуманітарних наук. Якщо між собою взаємодіють три й більше соціально-гуманітарні науки, такий випадок слід позначати, як полідисциплінарний синтез [Там само]. При цьому, за автором, полідисциплінарний, мультидисциплінарний, крос-дисциплінарний і трансдисциплінарний синтез подаються як окремі випадки міждисциплінарного синтезу [Там само].

Поділяючи думку науковця стосовно того, що трансдисциплінарний синтез є дещо більш складним, ніж ультрадисциплінарний, мультидисциплінарний та крос-дисциплінарний синтез, погоджуємося з автором і далі в тому, що ідея трансдисциплінарного синтезу багато в чому повторює все, що було нам відомо стосовно інших типів синтезу, але робить це на новому якісному рівні, тобто – на новому витку спіралі [9, с. 7]. Як головні пункти трансдисциплінарності подаються реконструкція, трансформація, перетворення базисних, основоположних матриць кожної окремої науки, тобто – відбувається «розпредмечування» предмету кожної з них [Там само].

На думку дослідників, як трансдисциплінарні системи знань постають теорія систем, теорія самоорганізації, теорія катастроф, теорія інформації тощо. При цьому зазначається, що ці теорії принципово «ігнорують» міждисциплінарні межі й, таким чином, претендують на цілковиту універсальність онтології й методів, що втратили дисциплінарну визначеність [10, с. 26].

Виокремлюються такі основні стратегії трансдисциплінарності: системно-синергетична, феноменологічна, постструктуралістська, комунікаційна, методологічна [9]. Щодо феноменологічної стратегії, Г. Гутнер висловлює думку, що під час «прориву до трансдисциплінарності» зникають не лише межі між дисциплінами, але й межі між наукою та іншими типами діяльності. Це слід розуміти таким чином, що трансдисциплінарність отримує прояв під час виконання проєктів, коли відбувається вихід наукової дисципліни за власні межі й, одночасно, відбувається її перетин з іншими дисциплінами [Там само, с. 7–9].

У цілому, сьогодні актуальною є думка, що, у контексті розгляду трансдисциплінарності як однієї з версій міждисциплінарного синтезу, слід говорити не про синтез між науками, а про «синтез науки й життєвого світу («здорового глузду» тощо)» [Там само, с. 8].

При цьому зазначимо, що фахівці Міжнародної платформи Studyportals, формулюючи мегатренди впливу на вищу освіту впродовж найближчих десяти років, підкреслюють, що «з точки зору змісту освітніх програм світовим трендом майбутнього буде їх *міждисциплінарність*» [8, с. 30]. Це, на їх думку, має надати фаховим освітянам можливості «всебічно, цілісно, більш глибоко досліджувати об'єкт, розвивати навички критичного мислення», що, у свою чергу, має забезпечити свободу й відповідальність студента у формуванні індивідуальної освітньої траєкторії [8, с. 30].

З огляду на викладене вище, зі свого боку, маємо засвідчити доцільність виокремлення, як складника міждисциплінарної парадигми, її інжинірингового напрямку. Це стає можливим на підставі цілеспрямованих досліджень у межах *інжинірингової парадигми* [1–4; 11], яка *грунтується на стратегії і технології проєктування інноваційних педагогічних систем* [5], визначених і задекларованих у відповідній концепції як *міждисциплінарні конструкти*, та що отримує реалізацію у низці навчальних курсів у освітньому просторі університету.

Література

1. Докучаєва В. В. Імпровмент як інструмент інноватизації освітнього простору. *Сучасний науково-педагогічний дискурс у вирішенні освітніх проблем* : кол. монографія / Харченко С. Я. та ін. ; за наук. ред. Харченка С. Я. Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка», Старобільск. Київ : Талком, 2021. С. 314–330.

2. Докучаєва В. В. Інжиніринг як інструмент дослідження в галузі освіти. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20–21 трав. 2022 р.). Харків, 2022. URL:

https://www.youtube.com/playlist?list=PLiaeS8Wz-PXz_rfKCQEwS6szmhv9F86YW (дата звернення: 15.08.2022).

3. Докучаєва В. В. Інжиніринг як спосіб підвищення когерентності сучасного освітнього простору. *Грааль науки*. 2023. № 24. С. 530–534.

4. Докучаєва В. В. Когнітивістика як трансдисциплінарна основа освітнього інжинірингу. *Інновації педагогічної освіти в умовах викликів сьогодення* / за ред. С. Я. Харченка. Старобільськ. 2019. С. 29–52.

5. Докучаєва В. В. Теоретико-методологічні засади проектування інноваційних педагогічних систем : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Луганськ, 2007. 481 с.

6. Докучаєва В. В., Познанський Р. В., Швець І. Б. Діджитал-компетентність як складова процесу формування педагогічної майстерності. *Наука і техніка сьогодні. Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Техніка», Серія «Фізико-математичні науки»*. 2022. № 4(4). С. 242–254.

7. Колот А. Міждисциплінарний підхід як передумова розвитку економічної науки та освіти. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2014. Вип. 5(158). С. 18–22.

8. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitkuvishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> (дата звернення: 15.08.2022).

9. Чайка Я. М. Трансдисциплінарність інтеграційних процесів у науці. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.5958409>

10. Яковенко Л. І. Міждисциплінарність та необхідність її реалізації в освіті. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2842/1/Jakovenko.pdf>

11. Dokucaeva V. V. Design of innovative pedagogical systems as a transdisciplinary-oriented concept. *Education Dimension*. 2022. Vol. 7. P. 1–20. URL: <https://acnsci.org/journal/index.php/ed/article/view/526/540>